

УДК 336.14:352:330.56
ББК 65 (4Укр) 261.34

Цюпа О.П.

АНАЛІЗ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТУ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176,
факс: 0342231574

Анотація. У статті проведено аналіз надходжень місцевих бюджетів Івано-Франківської області, зокрема, надходжень бюджету розвитку, що є фінансовою базою місцевих органів влади, які закріплюють їхню економічну самостійність, активізують господарську діяльність, дають змогу місцевим органам влади розвивати інфраструктуру на відповідній території, нарощувати економічний потенціал адміністративно-територіальних одиниць.

Ключові слова: бюджет розвитку, соціально-економічний розвиток території, надходження бюджету розвитку.

Annotation. The article analyzes revenues of Ivano-Frankivsk region local budgets, including development budget revenues, which are a financial base of local authorities that reinforce their economic independence, stimulate economic activity, allow local authorities to develop infrastructure on the territory, expand the economic potential of administrative units.

Key words: development budget, socio-economic development of the area, development budget revenues.

Вступ. На сучасному етапі розвитку країни саме місцевим бюджетам приділяється значна увага, оскільки вони є гарантом фінансового забезпечення розвитку регіонів. Донедавна місцевий бюджет підтримував лише процес звичайного функціонування місцевого господарства. У міру розвитку виробництва, розподілу, обміну й споживання з'явилися об'єктивні передумови для відновлення фундаментального відтворювального циклу, що приводить до відновлюючого етапу розвитку. На даному етапі відтворювальної діяльності в місцевому господарстві проявляються елементи розвитку.

Роль місцевих бюджетів як важеля впливу на реальну економіку регіонів і фактора економічного зростання реалізується, головним чином, через бюджет розвитку. Еволюція підходів до формування фінансових джерел місцевого розвитку привела до виділення в складі місцевих бюджетів спеціально зосереджених, навіть централізованих, хоч і в невеликих обсягах, інвестиційних ресурсів, які призначені для підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності.

Бюджет розвитку є складовою місцевого бюджету, тобто це надходження та витрати місцевого бюджету, які утворюються й використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку відповідної території. Бюджет розвитку є фактором прискорення економічного та соціального зростання, оскільки за рахунок коштів цього бюджету забезпечується фінансування процесу розширеного відтворення на відповідній території, однак у сучасних українських реаліях його можливості використовуються недостатньо [3].

Проблемі пошуку шляхів зміцнення фінансової бази місцевих органів влади та реалізації ідеї бюджету розвитку приділяється увага багатьма вітчизняними вченими, зокрема, С. Буковинським, О. Василюком, І. Запатріною, О. Кириленко, В. Кравченком, О. Крайник, І. Луніною, І. Лютим, К. Павлюк, Д. Череваньовим, І. Чугуновим та ін.

Однак практичних напрацювань усе ще недостатньо для повного втілення ідеї бюджету розвитку місцевих бюджетів у життя.

Постановка завдання. Головна мета дослідження полягає в аналізі надходжень бюджету розвитку місцевих бюджетів Івано-Франківської області, пошуку додаткових джерел надходжень бюджету розвитку, які б дали змогу перетворити його в ефективний діючий інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Результати. Порядок формування та використання бюджету розвитку визначено Бюджетним кодексом України [1]. У цьому законодавчому акті визначено склад надходжень і витрат бюджету розвитку.

Відповідно до статті 71 Бюджетного кодексу України [1] (редакція від 21.06.2001 р. (зі змінами і доповненнями)), джерелами формування бюджетів розвитку місцевих бюджетів є такі надходження: 1) кошти від відчуження майна, яке знаходиться в комунальній власності, у тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення; 2) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади; 3) кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності діючого на сьогоднішній день Кодексу, і відсотки, сплачені за користування ними; 4) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради; 5) запозичення, здійснені в порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України (крім випадку, передбаченого статтею 73 Бюджетного кодексу); 6) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів.

Обмеженість джерел бюджетів розвитку стримує зростання їхніх розмірів і посилення їхньої ролі у фінансовому забезпеченні капітальних витрат органів місцевого самоврядування. Обсяг надходжень бюджетів розвитку місцевих бюджетів Івано-Франківської області, згідно з переліком, визначеним у статті 71 Бюджетного кодексу України (редакція 21.06.2001р.) за період з 2006 до 2010 рр., зменшився з 135 345,5 тис. грн до 101 250,0 тис. грн, що складає 25,2% (табл. 1).

Таблиця 1

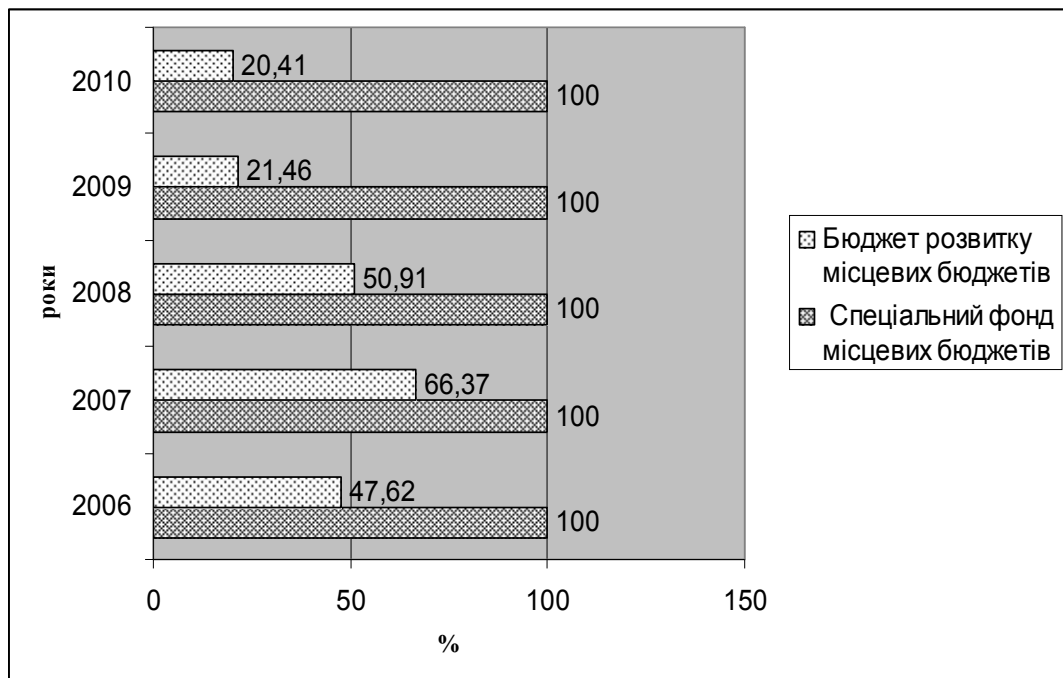
Надходження бюджетів розвитку місцевих бюджетів Івано-Франківської області у 2006–2010 рр.
(тис. грн)

№ п/п	Надходження до бюджету розвитку	Роки					
		2006	2007	2008	2009	2010	
1	Кошти від відчуження майна, яке знаходиться в комунальній власності	уточнений план	23 292,1	45 241,3	23 124,1	24 117,2	16 100,4
		виконано	21 303,3	36 341,1	2 089,7	24 040,7	15 729,9
		відсоток виконання	91,46	80,33	86,88	99,68	97,70
		питома вага (%)	15,74	14,31	8,86	25,42	15,54
2	Кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення	уточнений план	30 212,6	90 568,4	99 347,7	47 089,9	43 932,6
		виконано	26 747,2	87 155,1	72 975,5	32 054,7	32 212,6
		відсоток виконання	88,53	96,23	73,45	68,07	73,32
		питома вага (%)	19,76	34,31	32,19	33,89	31,81

3	Кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради	уточнений план	44 130,2	69 038,9	82 039,4	41 120,6	33 174,3
		виконано	43 168,8	65 385,3	78 591,4	38 478,2	31 997,5
		відсоток виконання	97,82	94,71	95,80	93,57	96,45
		питома вага (%)	31,9	25,74	34,67	40,69	31,6
4	Субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів	уточнений план	45 088,4	68 691,4	57 196,4		23 104,4
		виконано	44 126,2	65 108,2	55 042,7		21 310,0
		відсоток виконання	97,87	94,78	96,23		92,23
		питома вага (%)	32,60	25,63	24,28		21,05
5	Усього	уточнений план	142 723,3	273 540,0	261 707,6	112 327,7	116 311,7
		виконано	135 345,5	253 989,7	226 699,3	94 573,6	101 250,0
		відсоток виконання	94,83	92,85	86,62	84,19	87,05
		питома вага (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: розраховано автором за даними Головного фінансового управління Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

Проведений аналіз указує також і на тенденцію до зменшення частки бюджетів розвитку в спеціальному фонді місцевих бюджетів відповідно із 47,6% до 20,4% (рис. 1).

Джерело: розраховано автором за даними Головного фінансового управління Івано-Франківської обласної державної адміністрації.

Рис. 1. Питома вага бюджету розвитку в спеціальному фонді місцевих бюджетів Івано-Франківської області за 2006–2010 рр.

Загальний обсяг бюджету розвитку не є показником, що характеризує фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Досить важливим є виокремлення в складі бюджету розвитку місцевих бюджетів власних і залучених джерел надходжень. До власних відносяться ті доходи, на формування яких має безпосередній вплив орган місцевого самоврядування (продаж земельних ділянок несільськогосподарського призначення, відчуження майна, яке знаходиться в комунальній власності, дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності територіальної громади). А залученими є надходження, які отримує бюджет певної адміністративно-територіальної одиниці у вигляді субвенцій і коштів, переданих з іншої частини бюджету відповідно до рішення місцевої ради. Тому набагато важливіше з'ясувати здатність органів місцевого самоврядування формувати бюджет розвитку самостійно, незалежно від органів влади вищих рівнів. Для цього проаналізуємо склад і структуру надходжень бюджетів розвитку. У результаті дослідження встановлено, що внески різних видів надходжень у формування бюджетів розвитку помітно відрізняються (табл.1).

Головну роль у формуванні бюджетів розвитку місцевих бюджетів Івано-Франківщини відіграють надходження від продажу земельних ділянок та іншого майна комунальної власності, сумарна частка яких у 2006–2010 рр. становила від 35,5% у 2006 р. до 47,4% у 2010 р. (табл. 1). Органи місцевого самоврядування наділені високою самостійністю в питаннях мобілізації названих доходів, тому застосування цих надходжень як джерел формування бюджетів розвитку сприяє забезпеченню фінансової незалежності місцевих рад. Однак зазначені надходження є обмеженими й із часом будуть вичерпані. Про це свідчать результати аналізу: коштів від відчуження майна, яке знаходиться в комунальній власності, до бюджету розвитку за аналізований період надійшло менше у 2010 році на 5 573,4 тис. грн, ніж у 2006 році, що складає 26,2%. Збільшення надходжень від продажу землі на 20,4% (з 26 747,2 тис. грн у 2006 році до 32 212,6 тис. грн у 2010 році) сприяє соціальному й економічному розвитку територій, але при ухваленні рішень щодо відчуження земельних ділянок необхідно враховувати потреби в цьому ресурсі майбутніх поколінь місцевих мешканців, а також обмеження рівня фінансової самодостатності територіальних громад у перспективі.

Оскільки надходження від продажу земельних ділянок та іншого майна комунальної власності є недостатніми для здійснення видатків розвитку, органи місцевого самоврядування поповнюють бюджети розвитку коштами загального фонду місцевих бюджетів. У 2006–2010 рр. обсяг цих надходжень зменшився на 11 171,3 тис. грн, а їхня частка в сукупних надходженнях бюджетів розвитку майже не змінилась: у 2006 році – 31,9% та у 2010 році – 31,6%, що пояснюється зменшенням загального обсягу бюджету розвитку. Таке джерело фінансового забезпечення видатків розвитку є досить привабливим для місцевих рад, котрі, застосовуючи його, не залежні ні від надавачів трансфертів, ні від кредиторів. Однак збільшення видатків розвитку негативно впливає на фінансове забезпечення поточних видатків бюджету.

Важливим джерелом надходжень бюджету розвитку й одночасно інструментом зменшення диспропорцій у розвитку адміністративно-територіальних одиниць є трансферти, зокрема, субвенції на виконання інвестиційних проектів. На жаль, частка їх у загальному обсязі бюджетів розвитку місцевих бюджетів упродовж останніх років зменшилась. Якщо у 2006 році вона становила 32,6%, то у 2010 році – 21,05%, а у 2009 році дорівнювала 0%. Субвенції на виконання інвестиційних проектів, як джерело надходжень бюджету розвитку, мають цільовий характер, цим самим обмежуючи самостійність місцевих органів влади щодо проведення власної політики соціально-економічного розвитку.

З огляду на необхідність продовження бюджетної реформи й унормування на постійній основі в Бюджетному кодексі ряду положень бюджетного законодавства, 8 липня 2010 року прийнято Верховною Радою України та підписано Президентом нову редакцію Бюджетного кодексу України [2], який набирає чинності з 1 січня 2011 року. У новій редакції Бюджетного кодексу України зроблено спробу зміцнити бюджети розвитку місцевого самоврядування, що відображено в порівняльній таблиці (табл. 2).

Таблиця 2

Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів

Стара редакція Бюджетного кодексу України	Бюджетний кодекс України (редакція від 8.07.2010 р.)
<u>2) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;</u> 1) кошти від відчуження майна, <u>яке знаходиться</u> у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення; б) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів;	{ Пункт 1 частини першої статті 71 вилучено на підставі Закону № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010 } 2) єдиний податок, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування; { Пункт 2 частини першої статті 71 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010 } 3) дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність; 4) плата за надання місцевих гарантій (відповідно до статті 17 цього Кодексу); 5) кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них; 6) 90 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної і комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації), при цьому від продажу земельних ділянок, які знаходяться на території Автономної Республіки Крим: 35 відсотків – до бюджету Автономної Республіки Крим; 55 відсотків – до сільських, селищних, міських бюджетів Автономної Республіки Крим; 7) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних програм (проектів); 8) кошти від повернення кредитів, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності цим Кодексом, та відсотки, сплачені за користування ними;

Продовж. табл. 2

3) кошти від повернення <u>позик</u> , які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності цим Кодексом, та відсотки, сплачені за користування ними;	9) місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;
5) запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України (<u>крім випадку, передбаченого статтею 73 цього Кодексу</u>); 4) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради.	10) кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради.

Однак новим Бюджетним кодексом України визначено джерела, які радикально не змінять можливості місцевих органів влади фінансувати інвестиційно-інноваційні проекти за рахунок коштів бюджету розвитку. Так, обсяг бюджетів розвитку місцевих бюджетів Івано-Франківської області 2010 року (в умовах 2011 року) зростає на 25,7%, а частка бюджетів розвитку в спеціальному фонді місцевих бюджетів – з 20,4% до 25,6%.

Висновки. Підсумовуючи викладене, відзначимо необхідність удосконалення структури надходжень бюджетів розвитку, яка, з точки зору забезпечення фінансової незалежності місцевого самоврядування, є нераціональною. Зі всіх джерел наповнення бюджетів розвитку суттєву роль в їхньому формуванні відіграють, як правило, лише доходи від продажу комунальної власності, ресурс яких із часом буде вичерпаний, субвенції інвестиційного призначення та кошти, передані із загального фонду місцевих бюджетів. З огляду на це, доцільно закріпити за бюджетом розвитку додаткові види надходжень, які дали б змогу перетворити його в ефективно діючий інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, забезпечили можливість здійснення з нього необхідних витрат інвестиційного призначення. Першим кроком у цьому напрямі має стати перерозподіл джерел доходів місцевого бюджету на користь бюджету розвитку. Так, крім визначених Бюджетним кодексом України джерел надходжень з доходів місцевих бюджетів до бюджету розвитку, слід віднести: доходи від оренди комунального майна; плату за забруднення навколишнього природного середовища; платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення.

Другий напрям збільшення дохідної частини бюджету розвитку місцевих бюджетів – забезпечення надійного та стабільного джерела надходження коштів до бюджету розвитку за рахунок введення нових податків, пов'язаних з нерухомістю.

Третій напрям зростання доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів пов'язаний з удосконаленням системи надання субвенцій з державного бюджету на виконання інвестиційних проектів. Для більшості регіонів України цільові трансферти є головним джерелом фінансової підтримки регіонального розвитку за рахунок бюджетних коштів [4].

1. Бюджетний кодекс України. – К. : Велес, 2004. – 64 с.
2. Бюджетний кодекс України. – К. : Алерта, КНТ; ЦУЛ, 2010. – 110 с.
3. Винниченко Н. В. Місцеві бюджети розвитку в системі інвестиційного забезпечення соціальної сфери : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / Н. В. Винниченко ; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2008. – 23 с.
4. Вінграновський А. М. Підвищення ролі бюджету розвитку місцевих бюджетів у реалізації державної політики регіонального розвитку / А. М. Вінграновський // Наукові праці НДФІ. – 2008. – № 1. – С. 68–77.